TURK ELI

International Scientific Journal

Volume 1 | Special Issue Part 1 | 2026

Manas, Kyrgyz Republic

www.turkeli.science

TURK ELI
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL

The journal is officially registered as a mass media outlet by the Justice Department of Manas Region under the Ministry of Justice of the Kyrgyz Republic in accordance with Registration Certificate No. 10339 dated March 11, 2024. The journal is registered under the title “TURK ELI” International Scientific Journal and is authorized for publication in Kyrgyz, Turkish, Uzbek, Kazakh and English languages.

Honorary President
Sarvar Ispahi

Editor-in-Chief
Jenishbek Duysheev

Deputy Editor in-Chief
Rahmonali Hasanov

Editorial Board:

Ablat Khodjaev (Prof. Dr.)
Shakimashrip Ibraev (Prof. Dr.)
Shohistahon Uljaeva (Prof. Dr.)
Kubanychbek Kalchakeev (Prof. Dr.)
Abdimajid Madraimov (Prof. Dr.)
Shukhrat Sattorov (Prof. Dr.)
Ibrahim Kush (Dr.)
Faig Elekberli (Dr.)
Erdenebayar Nasanbat (Dr.)
Gulnara Anarbaeva (Dr.)
Nurgul Aldabek (Dr.)
Nurjamal Myrzabaeva (Dr.)
Takhirjan Kazakov (Dr.)
Elmira Hazratkulova (Dr.)
Azamat Kaliev (Dr.)
Abdulvakhidkhon Nuriddinov (Dr.)

About this Special Issue

This Special Issue presents selected papers from the International Scientific Conference
Ijtimoiy fanlar va jamiyat taraqqiyoti:
barqaror rivojlanishning strategik yo‘nalishlari

Technical Editor
Laziz Baxtiyorov

Publisher: turkeli.science
E-mail: editor@turkeli.science

TOSHKENT IQTISODIYOT VA TEXNOLOGIYALARI UNIVERSITETI
TITU
TOSHKENT – 2022
TOSHKENT IQTISODIYOT VA TEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
IJTIMOIY FANLAR FAKULTETI
IJTIMOIY FANLAR VA JAMIYAT TARAQQIYOTI:
BARQAROR RIVOJLANISHNING
STRATEGIK YO‘NALISHLARI
GLOBAL MIQYOS
STRATEGIYA VA TARAQQIYOT
ILM-FAN VA INNOVATSIYA
JAMIYAT VA INSON KAPITALI
XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA
ILM-FAN ORQALI BARQAROR KELAJAK SARI
2026-yil 15-may

G. A. Kurbonova	The Meaningful Life Journey of Sahibqiran Amir Temur Across the Ages	85
N. B. Kuvatova	The Educational Environment in Higher Education Systems: Theoretical Perspectives and Effectiveness	91
F. R. Khasanova	Implementing Virtual Tours and Intelligent Technologies in Museums of Uzbekistan: Challenges and Prospects	95
F. Muratova	Contemporary Requirements for Professional Practice in Psychology: Challenges and Strategies for Overcoming Them	98
D. Dj. Rashidova	The Role of Lifelong Learning in Human Capital Development	102
Y. Saburova	The Significance of the Third Renaissance in Societal Development	104
Sh. Kh. Buriyev	The Strategic Importance of Preserving Cultural Heritage in Societal Development: The Evolution of the Conservation, Restoration, and Preservation System for Museum Collections in Uzbekistan (1991–2025)	107
H. T. Usmonov	The Art of Calligraphy and Beautiful Handwriting	113
N. A. Yuldasheva *N. Tursunaliyeva* *S. Sh. Bekturdiev*	Digital Transformation in Primary Education: Contemporary Technologies and Future Development Prospects	116
S. V. Yuldashev *A. Sharafiddinov*	History Horse Breading in Ferghana Valley	120
M. Ch. Saidova	The Effectiveness of Peer Support Programs in Preventing Bullying in School Environments	124
Sh. Sh. Uzakov	Conceptual Foundations and Empirical Analysis of Poverty Reduction Through Improving the Entrepreneurial Environment	128

The Strategic Importance of Preserving Cultural Heritage in Societal Development: The Evolution of the Conservation, Restoration, and Preservation System for Museum Collections in Uzbekistan (1991–2025)

Buriyev Sherzod Khuldashevich (Independent Researcher (PhD Candidate))[1]
sherzodburiyev8354@ gmail.com | ORCID: 0009-0004-4280-1970
[1.] Deputy Dean for Academic Affairs of the Faculty of Social Sciences,
Tashkent University of Economics and Technologies
Tashkent, Uzbekistan

Abstract.
This article examines the formation and development of the system for the conservation, restoration, and preservation of museum objects in the Republic of Uzbekistan during the period from 1991 to 2025. The study analyzes state policies aimed at safeguarding cultural heritage, legislative and regulatory frameworks, reforms in museum management, and the scientific and practical foundations of conservation and restoration activities implemented throughout the years of independence. Particular attention is paid to modern approaches to preserving historical, archaeological, ethnographic, and artistic collections, as well as measures designed to protect museum artifacts from physical, chemical, and biological deterioration through preventive conservation practices.
The article also highlights the role of science, innovation, and modern technologies in ensuring the long-term preservation of museum collections. Issues such as the digitization of museum holdings, the creation of electronic databases and catalogues, and the importance of international cooperation and knowledge exchange are discussed in detail. Furthermore, the study addresses the training of professional conservators and restorers, the activities of specialized research laboratories, and the challenges and prospects facing the museum sector in Uzbekistan. The findings demonstrate that the preservation of cultural heritage constitutes a strategic component of social development, contributes to strengthening national identity, safeguards historical memory, and ensures the transmission of cultural values to future generations.
Keywords: cultural heritage, museum objects, conservation, restoration, museum collections, preventive conservation, digitization, historical memory, museology, Uzbekistan

Jamiyat taraqqiyotida madaniy merosni asrashning strategik ahamiyati: O‘zbekistonda muzey ashyolarini konservatsiya qilish, ta’mirlash va saqlash tizimining rivojlanishi (1991–2025-yillar)

Bo‘riyev Sherzod Xuldashevich (mustaqil izlanuvchi (PhD))[1]
sherzodburiyev8354@ gmail.com | ORCID: 0009-0004-4280-1970
[1.] Toshkent iqtisodiyot va texnologiyalari universiteti, Ijtimoiy fanlar
fakultetining o‘quv ishlari bo‘yicha dekan o‘rinbosari
Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya.
Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida mustaqillik yillarida muzey ashyolarini konservatsiya qilish, ta’mirlash va saqlash tizimining shakllanishi hamda rivojlanish bosqichlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda 1991-2025-yillar davomida madaniy merosni muhofaza qilish sohasida amalga oshirilgan davlat siyosati, qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar, muzeylar faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan islohotlar hamda konservatsiya va restavratsiya ishlarining ilmiy-amaliy asoslari yoritilgan. Shuningdek, muzey fondlarida saqlanayotgan tarixiy, arxeologik, etnografik va badiiy ashyolarni saqlashning zamonaviy usullari, ularni fizik va kimyoviy omillar ta’siridan himoya qilish choralari hamda preventiv konservatsiya tamoyillarining qo‘llanilishi tahlil etilgan.
Maqolada muzey ashyolarining uzoq muddatli saqlanishini ta’minlashda ilm-fan va innovatsion texnologiyalarning o‘rni, raqamlashtirish jarayonlari, elektron kataloglar yaratish, xalqaro tajriba va hamkorlik dasturlarining ahamiyati ochib beriladi. Shu bilan birga, restavrator va konservator mutaxassislarni tayyorlash tizimi, ilmiy laboratoriyalar faoliyati hamda sohaga oid mavjud muammolar va ularning yechimlari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari madaniy merosni asrashning jamiyat taraqqiyoti, tarixiy xotirani saqlash, milliy o‘zlikni mustahkamlash va kelajak avlodlarga boy madaniy merosni yetkazishdagi strategik ahamiyatini asoslashga xizmat qiladi.
Kalit so‘zlar: madaniy meros, muzey ashyolari, konservatsiya, restavratsiya, muzey fondlari, preventiv konservatsiya, raqamlashtirish, tarixiy xotira, muzeyshunoslik, O‘zbekiston

Kirish. Insoniyat taraqqiyoti davomida yaratilgan moddiy va ma’naviy boyliklar har bir xalqning tarixiy xotirasi, madaniy taraqqiyoti va milliy o‘zligini aks ettiruvchi muhim manbalardan biri hisoblanadi. Ushbu boyliklarni asrab-avaylash, ilmiy jihatdan o‘rganish va kelajak avlodlarga yetkazishda muzeylar alohida o‘rin tutadi. Muzeylarda saqlanayotgan tarixiy, arxeologik, etnografik, numizmatik, badiiy va memorial ashyolar xalqning ko‘p asrlik madaniy merosini o‘zida mujassamlashtirgan bo‘lib,

ularning saqlanish darajasi jamiyatning madaniy rivojlanish ko‘rsatkichi sifatida ham namoyon bo‘ladi. Shu bois muzey ashyolarini konservatsiya qilish, ta’mirlash va saqlash masalalari nafaqat muzeyshunoslikning muhim yo‘nalishlaridan biri, balki madaniy merosni muhofaza qilish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan ham hisoblanadi .

O‘zbekiston hududi qadimdan jahon sivilizatsiyasining yirik markazlaridan biri bo‘lib, bu zaminda yaratilgan boy tarixiy va madaniy meros bugungi kunda mamlakat muzeylarida saqlanmoqda. Arxeologik qazilmalar natijasida topilgan noyob topilmalar, qadimiy qo‘lyozmalar, amaliy san’at namunalari, tarixiy hujjatlar va san’at asarlari xalqimizning boy madaniy merosini aks ettiradi. Ushbu noyob eksponatlarni saqlash, ularning tabiiy yemirilishining oldini olish hamda ilmiy asosda restavratsiya qilish zamonaviy muzey faoliyatining eng muhim vazifalaridan biridir. Chunki vaqt o‘tishi, atrof-muhit omillari, harorat va namlikning o‘zgarishi, biologik zararkunandalar hamda inson omili ta’sirida muzey ashyolari turli darajada shikastlanishi mumkin.

1991-yilda O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach, tarixiy va madaniy merosni asrash masalalariga davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tibor qaratildi. Mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab muzeylar faoliyatini takomillashtirish, ularning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, fondlarni zamonaviy talablar asosida saqlash va restavratsiya qilish bo‘yicha keng ko‘lamli ishlar amalga oshirildi. Muzeylar faoliyatini tartibga soluvchi huquqiy-me’yoriy baza yaratildi, tarixiy-madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish bo‘yicha davlat dasturlari qabul qilindi va sohaga zamonaviy texnologiyalar joriy etila boshlandi. Natijada muzey ashyolarini konservatsiya qilish va saqlash tizimi yangi bosqichga ko‘tarildi.

So‘nggi yillarda mamlakatda muzeylar faoliyatini modernizatsiya qilish, fondlarni raqamlashtirish, elektron kataloglar yaratish va xalqaro standartlarni joriy etish borasida muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Muzey kolleksiyalarini saqlashda preventiv konservatsiya usullaridan foydalanish, maxsus laboratoriyalar faoliyatini rivojlantirish hamda restavratsiya jarayonlariga zamonaviy ilmiy yondashuvlarni tatbiq etish sohaga yangicha mazmun bag‘ishladi. Shu bilan birga, muzey ashyolarini saqlash bilan bog‘liq ayrim muammolar, jumladan, malakali mutaxassislar yetishmasligi, ayrim hududiy muzeylarning texnik imkoniyatlari cheklanganligi va restavratsiya materiallari bilan ta’minlash masalalari ham dolzarbligicha qolmoqda .

Madaniy merosni asrash bugungi globallashuv sharoitida nafaqat tarixiy qadriyatlarni saqlab qolish, balki milliy o‘zlikni mustahkamlash, yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash va jamiyatning ma’naviy taraqqiyotini ta’minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Shu jihatdan muzey ashyolarini konservatsiya qilish, ta’mirlash va saqlash tizimining rivojlanish tarixini o‘rganish, ushbu sohada amalga oshirilgan islohotlar va erishilgan natijalarni ilmiy tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi .

Mazkur maqolaning maqsadi O‘zbekiston Respublikasida 1991-2025-yillar davomida muzey ashyolarini konservatsiya qilish, ta’mirlash va saqlash tizimining rivojlanish bosqichlarini tahlil qilish, sohaga oid normativ-huquqiy asoslar, ilmiy-amaliy yondashuvlar, erishilgan yutuqlar hamda mavjud muammolarni yoritishdan iboratdir. Shuningdek, tadqiqotda muzey fondlarini saqlash va restavratsiya qilish sohasida zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi, xalqaro tajribaning o‘rni va istiqboldagi vazifalar ham ko‘rib chiqiladi. Bu esa O‘zbekistonda madaniy merosni asrash siyosatining rivojlanish tendensiyalarini aniqlash va muzeylar faoliyatini yanada takomillashtirish bo‘yicha ilmiy xulosalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Mustaqillik yillarida muzey sohasi rivoji. O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan so‘ng mamlakatning tarixiy va madaniy merosini asrash, o‘rganish va targ‘ib etish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Sovet davrida muzeylar faoliyati asosan mafkuraviy maqsadlarga yo‘naltirilgan bo‘lsa, mustaqillik yillarida ular milliy tarixni xolis va ilmiy asosda yoritish, xalqning boy madaniy merosini saqlash hamda yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashga xizmat qiluvchi muhim madaniy-ma’rifiy maskan sifatida rivojlana boshladi. Shu davrdan boshlab muzeylar faoliyatini takomillashtirish, fondlarni boyitish, mavjud eksponatlarni saqlash va restavratsiya qilish, moddiy-texnik bazani mustahkamlash hamda xalqaro hamkorlikni kengaytirishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida mamlakatda tarixiy haqiqatni tiklash va milliy merosni qayta baholash jarayoni boshlandi. Natijada muzey ekspozitsiyalarini yangilash, ularni milliy tarix va madaniyatni aks ettiruvchi eksponatlar bilan boyitish zarurati yuzaga keldi. Muzey fondlarida saqlanayotgan ko‘plab tarixiy buyumlar qayta ilmiy tavsiflandi, ularning kelib chiqishi, tarixiy ahamiyati va saqlanish holati bo‘yicha yangi tadqiqotlar olib borildi. Bu jarayon muzeylarning ilmiy faoliyatini rivojlantirish bilan birga, fondlarda saqlanayotgan ashyolarni konservatsiya qilish va restavratsiya qilish ishlariga ham katta e’tibor qaratilishini taqozo etdi.

Mamlakatda muzey ishini rivojlantirishning huquqiy asoslarini yaratish borasida ham muhim qadamlar tashlandi. Mustaqillik yillarida madaniy merosni muhofaza qilish va muzeylar faoliyatini tartibga solishga qaratilgan qator qonunlar, farmonlar va hukumat qarorlari qabul qilindi. Ushbu hujjatlar muzey fondlarini davlat muhofazasiga olish, noyob eksponatlarni saqlash, hisobga olish va ulardan foydalanish tartibini takomillashtirishga xizmat qildi. Ayniqsa, muzey fondlarining yagona hisobini yuritish, eksponatlarni ilmiy pasportlashtirish hamda ularning xavfsizligini ta’minlash bo‘yicha yangi talablarning joriy etilishi muzey ashyolarini saqlash tizimini modernizatsiya qilishda muhim omil bo‘ldi .

Mustaqillik davrida respublikaning turli hududlarida yangi muzeylar tashkil etildi, mavjud muzeylarning binolari rekonstruksiya qilindi va zamonaviy talablarga mos ravishda jihozlandi. Tarixiy shaxslar, buyuk allomalar va davlat arboblari faoliyatiga bag‘ishlangan muzeylarning tashkil etilishi milliy o‘zlikni anglash va tarixiy xotirani tiklash jarayonining muhim qismi bo‘ldi. Shu bilan birga, mamlakatdagi yirik muzeylar fondlari yangi eksponatlar bilan boyitilib, ularning ilmiy va madaniy salohiyati yanada kengaydi. Muzeylar nafaqat eksponatlarni namoyish etuvchi maskan, balki ilmiy-tadqiqot, ta’lim va ma’rifat markazi sifatida ham faoliyat yurita boshladi.

Muzey fondlarining kengayishi va yangi topilmalar sonining ortishi muzey ashyolarini saqlash va restavratsiya qilish masalalarini yanada dolzarb qilib qo‘ydi. Shu sababli muzeylarda saqlash sharoitlarini yaxshilash, maxsus fond xonalarini zamonaviy uskunalar bilan jihozlash, harorat va namlik rejimini nazorat qilish tizimlarini joriy etish ishlari bosqichma-bosqich amalga oshirildi. Ayniqsa, qog‘oz, metall, yog‘och, mato va sopol buyumlarni saqlash uchun zarur bo‘lgan maxsus texnologiyalardan foydalanish amaliyoti kengaydi. Bu esa muzey kolleksiyalarining uzoq muddat saqlanishini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etdi.

XXI asr boshlaridan boshlab muzey faoliyatiga axborot-

kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish jarayoni jadallashdi. Muzey fondlarini elektron shaklda hisobga olish, eksponatlarni raqamlashtirish va ma'lumotlar bazalarini yaratish bo'yicha qator loyihalar amalga oshirildi. Raqamlashtirish jarayoni bir tomondan eksponatlar haqidagi ma'lumotlarni saqlash va boshqarishni yengillashtirgan bo'lsa, ikkinchi tomondan ularni keng jamoatchilikka taqdim etish imkoniyatlarini kengaytirdi. Virtual ko'rgazmalar, elektron kataloglar va onlayn platformalarning yaratilishi muzeylarning ilmiy-ma'rifiy faoliyatini yangi bosqichga olib chiqdi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda madaniy merosni muhofaza qilish va muzeylar faoliyatini rivojlantirish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri sifatida yana-da kuchaydi. Muzeylarning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, fondlarni zamonaviy talablarga mos ravishda saqlash, konservatsiya va restavratsiya laboratoriyalarini rivojlantirish bo'yicha qator dasturlar amalga oshirildi. Xalqaro tashkilotlar va xorijiy muzeylar bilan hamkorlik aloqalarining kengayishi natijasida muzeyshunoslik, konservatsiya va restavratsiya sohalarida ilg'or tajribalarni o'rganish imkoniyatlari yaratildi. Bu esa mahalliy mutaxassislarning malakasini oshirish va zamonaviy texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etishga xizmat qildi .

Shunday qilib, mustaqillik yillarida O'zbekiston muzey sohasi mazmun va mohiyat jihatidan tubdan yangilandi. Muzeylar milliy tarix va madaniyatni saqlash, ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish, ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni kengaytirish hamda tarixiy merosni kelajak avlodlarga yetkazishda muhim institut sifatida shakllandi. Sohada amalga oshirilgan islohotlar muzey ashyolarini konservatsiya qilish, ta'mirlash va saqlash tizimining takomillashuviga mustahkam zamin yaratdi hamda O'zbekistonning boy madaniy merosini asrab-avaylashga xizmat qildi.

Muzey ashyolarini konservatsiya qilishning ilmiy asoslari. Muzey ashyolarini konservatsiya qilish madaniy merosni muhofaza etishning eng muhim va mas'uliyatli yo'nalishlaridan biri bo'lib, uning asosiy maqsadi tarixiy, madaniy va ilmiy ahamiyatga ega bo'lgan buyumlarning asl holatini imkon qadar saqlab qolish hamda ularning keyingi yemirilish jarayonlarini oldini olishdan iboratdir. Zamonaviy muzeyshunoslikda konservatsiya faqatgina shikastlangan eksponatlarni tiklash bilan cheklanib qolmay, balki ularning saqlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillarni aniqlash, nazorat qilish va bartaraf etishga qaratilgan kompleks ilmiy-amaliy faoliyat sifatida qaraladi. Shu sababli konservatsiya jarayoni tarix, arxeologiya, kimyo, fizika, biologiya, materialshunoslik va muzeyshunoslik kabi fanlararo yondashuv asosida amalga oshiriladi .

Muzey ashyolarining saqlanish darajasi, avvalo, ularning tayyorlangan materiali va tashqi muhit omillariga bog'liq. Muzey fondlarida saqlanayotgan buyumlar metall, yog'och, qog'oz, mato, charm, suyak, tosh, shisha va sopol kabi turli materiallardan tayyorlangan bo'lib, har biri o'ziga xos fizik va kimyoviy xususiyatlarga ega. Ushbu materiallarning tabiiy qarishi, korroziyaga uchrashi, mexanik shikastlanishi yoki biologik zararlanishi vaqt o'tishi bilan eksponatlarning asl holatini yo'qotishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu bois konservatsiya ishlarini amalga oshirishdan oldin ashyoning materiali, tayyorlanish texnologiyasi, tarixiy davri va saqlanish holati chuqur ilmiy tahlil qilinadi.

Konservatsiyaning ilmiy asoslaridan biri muzey ashyolariga ta'sir etuvchi yemirilish omillarini aniqlash va ularni nazorat qilishdan iborat. Muzey buyumlariga zarar yetkazuvchi omillar odatda fizik, kimyoviy, biologik va antropogen guruhlarga bo'linadi. Fizik omillar qatoriga harorat va namlikning keskin o'zgarishi, yorug'lik va ultrabinafsha nurlanish ta'siri kiradi. Yuqori harorat yoki namlik darajasi qog'oz va mato buyumlarining yemirilishiga, yog'och ashyolarning deformatsiyasiga hamda metall buyumlarning korroziyaga uchrashiga olib kelishi mumkin. Yorug'lik ta'sirida esa bo'yoqlar xiralashadi, qog'oz va matolar mo'rtlashadi. Shu sababli muzeylarda mikroiqlim ko'rsatkichlarini muntazam nazorat qilish konservatsiyaning muhim ilmiy tamoyillaridan biri hisoblanadi.

Kimyoviy omillar ham muzey ashyolarining saqlanishiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Atmosferadagi zararli gazlar, chang zarralari, tuzlar va turli kimyoviy birikmalar eksponatlarning yemirilish jarayonini tezlashtiradi. Ayniqsa, metall buyumlarda oksidlanish va korroziya jarayonlari, qog'oz materiallarida esa kislotali yemirilish holatlari ko'p uchraydi. Bunday jarayonlarni aniqlash va oldini olish maqsadida zamonaviy konservatsiya amaliyotida laboratoriya tadqiqotlari, kimyoviy tahlillar va maxsus diagnostika usullaridan foydalaniladi.

Biologik omillar ham muzey fondlari uchun katta xavf tug'diradi. Zamburug'lar, mog'orlar, bakteriyalar, hasharotlar va kemiruvchilar qog'oz, yog'och, mato hamda charm buyumlarga sezilarli zarar yetkazishi mumkin. Ayniqsa, namlik darajasi yuqori bo'lgan muhit biologik zararlanish xavfini kuchaytiradi. Shu sababli muzeylarda sanitariya-gigiyena talablariga rioya qilish, zararkunandalarga qarshi profilaktik choralarni amalga oshirish hamda fond xonalarini muntazam nazorat qilish konservatsiyaning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Zamonaviy konservatsiya nazariyasida "preventiv konservatsiya" tamoyili alohida o'rin tutadi. Ushbu yondashuv eksponatlarni ta'mirlashdan ko'ra, ularning yemirilishiga sabab bo'luvchi omillarni oldindan bartaraf etishga qaratilgan. Preventiv konservatsiya muzey fondlarini to'g'ri joylashtirish, optimal harorat va namlik rejimini ta'minlash, yorug'lik me'yorlarini nazorat qilish, maxsus qadoqlash materiallaridan foydalanish hamda eksponatlarni xavfsiz tashish kabi tadbirlarni o'z ichiga oladi. Bugungi kunda dunyo muzeylarida aynan ushbu yondashuv eng samarali va iqtisodiy jihatdan maqbul usul sifatida e'tirof etilmoqda .

Konservatsiya jarayonining muhim bosqichlaridan biri ilmiy diagnostika hisoblanadi. Diagnostika yordamida eksponatning tarkibi, yemirilish darajasi va shikastlanish sabablari aniqlanadi. Bunda mikroskopik tadqiqotlar, rentgenografiya, ultrabinafsha va infraqizil nurlar yordamida tekshirish, spektrometrik tahlillar hamda boshqa zamonaviy ilmiy usullardan foydalaniladi. Ushbu tadqiqotlar konservatsiya usulini to'g'ri tanlash va buyumning asl ko'rinishini saqlab qolish imkonini beradi. Ilmiy diagnostika natijalari konservatsiya jarayonining hujjatlashtirilishi va kelgusidagi tadqiqotlar uchun ham muhim manba hisoblanadi.

O'zbekiston muzeylarida ham mustaqillik yillarida konservatsiya ishlarining ilmiy asoslarini takomillashtirishga alohida e'tibor qaratildi. Muzey fondlaridagi tarixiy va madaniy boyliklarni saqlash uchun maxsus laboratoriyalar tashkil etildi, zamonaviy uskunalar xarid qilindi hamda mutaxassislarning malakasini oshirish bo'yicha qator chora-tadbirlar amalga oshirildi. Xalqaro tajribani o'rganish va ilg'or konservatsiya texnologiyalarini joriy etish natijasida muzey ashyolarining saqlanish darajasini yaxshilashga erishildi. Ayniqsa, arxeologik topilmalar, qo'lyozmalar, miniatyuralar va amaliy san'at namunalari bilan ishlashda ilmiy yondashuvning kuchayishi konservatsiya sifatining oshishiga xizmat qildi.

Shuningdek, konservatsiya jarayonida etik tamoyillarga rioya qilish ham muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy xalqaro standartlarga ko'ra, konservatsiya ishlari eksponatning tarixiy va badiiy qiymatini o'zgartirmasligi, uning autentikligini saqlab qolishi hamda barcha amaliyotlar ilmiy hujjatlashtirilgan bo'lishi lozim. Har qanday konservatsion aralashuv minimal darajada

amalga oshirilishi va kelajakda zarur bo‘lganda qayta tiklanishi mumkin bo‘lgan materiallardan foydalanilishi tavsiya etiladi. Bu tamoyillar muzey buyumlarining tarixiy ishonchliligini saqlashda muhim rol o‘ynaydi.

Muzey ashyolarini konservatsiya qilishning ilmiy asoslari moddiy madaniy merosni uzoq muddat saqlashga qaratilgan fanlararo bilimlar tizimiga tayanadi. Fizik, kimyoviy va biologik jarayonlarni chuqur o‘rganish, zamonaviy diagnostika usullaridan foydalanish, preventiv konservatsiya tamoyillarini qo‘llash hamda xalqaro standartlarga amal qilish muzey fondlarining xavfsizligini ta’minlashning muhim omili hisoblanadi. Shu jihatdan konservatsiya nafaqat eksponatlarni saqlash vositasi, balki xalqning tarixiy xotirasi va madaniy merosini kelajak avlodlarga yetkazishga xizmat qiluvchi strategik ilmiy-amaliy faoliyat sifatida katta ahamiyat kasb etadi.

Restavratsiya va saqlash amaliyotidagi yutuqlar. Mustaqillik yillarida O‘zbekistonda muzey ashyolarini restavratsiya qilish va saqlash sohasida amalga oshirilgan islohotlar mamlakat madaniy merosini muhofaza qilish tizimini yangi bosqichga olib chiqdi. Muzey fondlarida saqlanayotgan noyob tarixiy, arxeologik, etnografik va san’at ashyolarining ilmiy asosda tiklanishi, ularning saqlanish muddatini uzaytirish hamda kelajak avlodlarga asl holatiga imkon qadar yaqin ko‘rinishda yetkazish bo‘yicha muhim natijalarga erishildi. Bu jarayon davlat tomonidan madaniy meros obyektlarini muhofaza qilishga qaratilgan siyosatning izchil amalga oshirilishi, zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi va malakali mutaxassislar faoliyati bilan chambarchas bog‘liq bo‘ldi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida muzey fondlarida saqlanayotgan ko‘plab eksponatlar uzoq muddat davomida yetarli darajada restavratsiya qilinmaganligi sababli turli darajadagi shikastlanishlarga uchragan edi. Tarixiy buyumlarning tabiiy eskirishi, saqlash sharoitlarining talab darajasida bo‘lmaganligi va ayrim materiallarning yemirilishi natijasida ularni tiklash zarurati yuzaga kelgan. Shu sababli muzeylarda restavratsiya faoliyatini rivojlantirish, mavjud laboratoriyalarni zamonaviy uskunalar bilan jihozlash hamda sohaga ilmiy yondashuvlarni tatbiq etish ustuvor vazifalardan biriga aylandi. Natijada ko‘plab noyob eksponatlar restavratsiya qilinib, ularning tarixiy va badiiy qiymati saqlab qolindi.

Muzey ashyolarini restavratsiya qilish amaliyotida erishilgan muhim yutuqlardan biri ilmiy-restavratsion tadqiqotlarning keng qo‘llanilishi bo‘ldi. Restavratsiya ishlari boshlanishidan oldin eksponatlarning materiali, tayyorlanish texnologiyasi, shikastlanish darajasi va yemirilish sabablari chuqur tahlil qilina boshlandi. Zamonaviy mikroskopik tahlillar, rentgen tekshiruvlari, kimyoviy diagnostika usullari va laboratoriya tadqiqotlari restavratsiya jarayonining ilmiy asoslangan holda olib borilishiga xizmat qildi. Bu esa tarixiy buyumlarning autentikligini saqlagan holda ularni tiklash imkoniyatlarini kengaytirdi .

Arxeologik topilmalarni restavratsiya qilish sohasida ham muhim natijalarga erishildi. Qadimiy metall buyumlar, sopol idishlar, tangalar, qurol-aslahalar va boshqa arxeologik topilmalar maxsus usullar yordamida tozalanib, korroziya va yemirilish jarayonlari to‘xtatildi. Ayniqsa, metall ashyolarni konservatsiya qilishda zamonaviy kimyoviy vositalardan foydalanish ularning saqlanish muddatini sezilarli darajada uzaytirishga yordam berdi. Shuningdek, arxeologik qazishmalar davomida topilgan eksponatlarni dastlabki konservatsiya qilish amaliyoti yo‘lga qo‘yilib, buyumlarning qazishma joyidan muzey fondlariga xavfsiz yetkazilishi ta’minlandi .

Qo‘lyozmalar, tarixiy hujjatlar va nodir kitoblarni restavratsiya qilish ham mustaqillik yillarida alohida rivojlandi. Qog‘oz asosidagi eksponatlar vaqt o‘tishi bilan mo‘rtlashishi, rangsizlanishi yoki biologik zararlanishi mumkinligi sababli ularni tiklash va saqlash bo‘yicha maxsus usullar qo‘llanildi. Qo‘lyozmalarni mexanik tozalash, qog‘ozning mustahkamligini tiklash, kislotali yemirilishni bartaraf etish va maxsus himoya materiallari bilan ishlov berish orqali ko‘plab nodir manbalar saqlab qolindi. Bu esa O‘zbekistonning yozma madaniy merosini muhofaza qilish va ilmiy muomalaga kiritishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Amaliy san’at va tasviriy san’at asarlarini restavratsiya qilish sohasida ham sezilarli yutuqlarga erishildi. Muzey kolleksiyalaridagi miniatyuralar, rangtasvir asarlari, yog‘och o‘ymakorligi namunalari, zargarlik buyumlari va matolarni tiklash ishlari yuqori professional darajada amalga oshirildi. Restavratsiya jarayonida asarning asl ko‘rinishi va tarixiy qimmatini saqlash asosiy mezon sifatida qabul qilindi. Zamonaviy konservatsiya materiallari va texnologiyalarining qo‘llanilishi natijasida ilgari namoyish etish imkoniyati cheklangan ko‘plab eksponatlar qayta tiklanib, muzey ekspozitsiyalariga qaytarildi.

Muzey ashyolarini saqlash amaliyotida ham muhim ijobiy o‘zgarishlar yuz berdi. Fond xonalarini zamonaviy talablar asosida jihozlash, harorat va namlik ko‘rsatkichlarini nazorat qiluvchi tizimlarni joriy etish, maxsus saqlash shkaflari va konteynerlardan foydalanish eksponatlarning xavfsizligini oshirdi. Ayniqsa, preventiv konservatsiya tamoyillarining keng qo‘llanilishi natijasida eksponatlarni restavratsiya qilish zarurati kamayib, ularning tabiiy yemirilish jarayonlarini sekinlashtirish imkoniyati yaratildi. Bu yondashuv muzey fondlaridagi buyumlarning uzoq muddat saqlanishini ta’minlashda samarali vosita bo‘lib xizmat qilmoqda.

So‘nggi yillarda raqamli texnologiyalarning muzey faoliyatiga tatbiq etilishi ham saqlash amaliyotidagi muhim yutuqlardan biri bo‘ldi. Muzey fondlaridagi eksponatlarning elektron kataloglari yaratilib, ularning ilmiy tavsifi, texnik holati va restavratsiya tarixi bo‘yicha ma’lumotlar raqamli shaklda saqlanmoqda. Raqamlashtirish nafaqat fondlarni boshqarish tizimini takomillashtirdi, balki eksponatlarning holatini muntazam monitoring qilish imkoniyatini ham yaratdi . Shu bilan birga, ayniqsa noyob va mo‘rt buyumlarning raqamli nusxalarini yaratish ularni jismoniy ta’sirlardan himoya qilishga xizmat qilmoqda.

Xalqaro hamkorlik doirasida amalga oshirilgan loyihalar ham restavratsiya va saqlash amaliyotining rivojlanishiga katta hissa qo‘shdi. Xorijiy muzeylar, ilmiy markazlar va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda o‘tkazilgan seminarlar, malaka oshirish kurslari va qo‘shma restavratsiya dasturlari mahalliy mutaxassislarning bilim va ko‘nikmalarini boyitdi. Natijada xalqaro standartlarga mos konservatsiya va restavratsiya usullarini amaliyotga joriy etish imkoniyatlari kengaydi.

Shunday qilib, 1991-2025-yillar davomida O‘zbekistonda muzey ashyolarini restavratsiya qilish va saqlash amaliyoti sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarildi. Ilmiy yondashuvlarning kuchayishi, zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi, fondlarni saqlash sharoitlarining yaxshilanishi va malakali mutaxassislar faoliyati natijasida minglab noyob eksponatlarning saqlab qolinishi ta’minlandi. Bu yutuqlar mamlakatning boy tarixiy-madaniy merosini muhofaza qilish, uni ilmiy o‘rganish va kelajak avlodlarga yetkazish yo‘lida muhim ahamiyat kasb etadi hamda O‘zbekiston muzeylarining xalqaro miqyosdagi nufuzini oshirishga xizmat qilmoqda.

Muammolar va istiqboldagi vazifalar. O‘zbekistonda mustaqillik yillarida muzey ashyolarini konservatsiya qilish, restavratsiya etish va saqlash tizimini rivojlantirish borasida sezilarli yutuqlarga erishilgan bo‘lsa-da, mazkur sohada

yechimini kutayotgan qator muammolar mavjud. Madaniy meros obyektlarining soni va ahamiyati ortib borayotgan bir sharoitda ularni zamonaviy talablar asosida saqlash, ilmiy tadqiq etish va kelajak avlodlarga yetkazish masalalari yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etishga qaratilgan istiqboldagi vazifalarni belgilash muzeyshunoslik hamda madaniy merosni muhofaza qilish sohasining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Muzey fondlarini saqlash bilan bog‘liq asosiy muammolardan biri ayrim muzeylarda moddiy-texnik bazaning zamonaviy talablar darajasida emasligidir. Yirik muzeylarda saqlash sharoitlarini yaxshilash bo‘yicha muayyan ishlar amalga oshirilgan bo‘lsa-da, hududiy va mahalliy muzeylarning bir qismida fond xonalari, saqlash uskunalari va mikroiqlim nazorati tizimlari yetarli darajada takomillashmagan. Natijada ayrim eksponatlar harorat va namlikning o‘zgarishi, chang, yorug‘lik yoki biologik omillar ta’sirida yemirilish xavfi ostida qolmoqda. Bu holat ayniqsa qog‘oz, mato, yog‘och va charm kabi nozik materiallardan tayyorlangan ashyolarning saqlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Sohadagi dolzarb muammolardan yana biri malakali konservator va restavrator mutaxassislar sonining yetarli emasligi bilan bog‘liq. Muzey ashyolarini ilmiy asosda saqlash va tiklash yuqori malaka hamda maxsus tayyorgarlikni talab qiladi. Biroq restavratsiya va konservatsiya yo‘nalishida faoliyat yuritayotgan mutaxassislar soni mavjud ehtiyojga nisbatan cheklangan. Ayniqsa, metall, qog‘oz, mato, rangtasvir va arxeologik buyumlarni restavratsiya qilish bo‘yicha tor ixtisoslashgan mutaxassislarni tayyorlash masalasi dolzarb bo‘lib qolmoqda. Shu sababli oliy ta’lim muassasalari va ilmiy markazlarda ushbu yo‘nalishdagi ta’lim dasturlarini kengaytirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Ilmiy laboratoriyalar va texnik jihozlar bilan ta’minlash masalasi ham sohaning rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatuvchi omillardan biridir. Zamonaviy konservatsiya va restavratsiya ishlari murakkab laboratoriya uskunalari, diagnostika vositalari hamda maxsus materiallardan foydalanishni talab etadi. Biroq ayrim muzeylarda bunday texnik imkoniyatlar cheklanganligi sababli eksponatlarni chuqur ilmiy tahlil qilish va restavratsiya jarayonlarini zamonaviy talablar asosida amalga oshirishda qiyinchiliklar yuzaga kelmoqda. Kelgusida ilmiy laboratoriyalarni modernizatsiya qilish va yangi texnologiyalar bilan jihozlash ustuvor vazifalardan biri bo‘lib qoladi.

Muzey fondlarini raqamlashtirish jarayoni ham muayyan muammolarga duch kelmoqda. So‘nggi yillarda ko‘plab muzeylarda elektron kataloglar yaratish ishlari boshlangan bo‘lsa-da, barcha fondlarni to‘liq raqamlashtirish jarayoni hali yakunlanmagan. Ayrim muzeylarda texnik vositalarning yetishmasligi, mutaxassislar malakasining turlicha darajada ekanligi va yagona raqamli standartlarning to‘liq joriy etilmaganligi ushbu jarayonni sekinlashtirmoqda. Shuning uchun kelajakda muzey fondlarini yagona elektron tizimga integratsiya qilish, raqamli ma’lumotlar bazalarini takomillashtirish va eksponatlarning uch o‘lchamli (3D) nusxalarini yaratish muhim vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda.

Muzey ashyolarining xavfsizligini ta’minlash masalasi ham alohida e’tibor talab qiladi. Tabiiy ofatlar, yong‘inlar, texnogen avariyalar va boshqa favqulodda vaziyatlar natijasida muzey kolleksiyalariga zarar yetishi mumkin. Shu sababli fondlarni favqulodda holatlardan himoya qilish bo‘yicha maxsus dasturlar ishlab chiqish, zamonaviy xavfsizlik tizimlarini joriy etish va risklarni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish zarur. Xalqaro amaliyot shuni ko‘rsatadiki, madaniy meros obyektlarini favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish bo‘yicha oldindan ishlab chiqilgan strategiyalar ularning saqlanib qolishida muhim rol o‘ynaydi.

Globallashuv jarayonlari va zamonaviy texnologiyalarning jadal rivojlanishi muzey faoliyati oldiga yangi vazifalarni qo‘ymoqda. Endilikda muzeylar nafaqat eksponatlarni saqlovchi muassasa, balki ilmiy tadqiqotlar, ta’lim, innovatsiyalar va madaniy kommunikatsiya markazi sifatida ham faoliyat yuritishi lozim. Shu nuqtai nazardan, konservatsiya va restavratsiya sohasida sun’iy intellekt, raqamli monitoring, lazerli diagnostika, 3D modellashtirish va boshqa innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish istiqboldagi muhim yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Bu texnologiyalar eksponatlarning holatini aniq baholash, yemirilish jarayonlarini prognoz qilish va samarali saqlash choralarini ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish ham kelajakdagi ustuvor vazifalar qatoriga kiradi. Jahonning yetakchi muzeylari, ilmiy markazlari va madaniy meros tashkilotlari bilan hamkorlikni kengaytirish orqali ilg‘or tajribalarni o‘rganish, mutaxassislar malakasini oshirish va qo‘shma loyihalarni amalga oshirish imkoniyatlari kengayadi. Bu esa O‘zbekiston muzeylarida xalqaro standartlarga mos konservatsiya va restavratsiya amaliyotlarini yanada rivojlantirishga yordam beradi.

Shuningdek, muzey ashyolarini saqlash va muhofaza qilish bo‘yicha jamoatchilik ongini yuksaltirish ham muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Madaniy merosni asrash faqat muzey xodimlari yoki davlat tashkilotlarining vazifasi emas, balki butun jamiyatning umumiy mas’uliyati ekanligini targ‘ib qilish zarur. Aholining madaniy merosga bo‘lgan hurmatini oshirish, yoshlarni muzey faoliyatiga jalb etish va tarixiy qadriyatlarni asrash g‘oyalarini keng targ‘ib qilish muzeylar faoliyatining samaradorligini yanada oshiradi.

O‘zbekistonda muzey ashyolarini konservatsiya qilish, restavratsiya etish va saqlash sohasida muhim natijalarga erishilgan bo‘lsa-da, fondlarni zamonaviy talablarga mos ravishda saqlash, ilmiy laboratoriyalar faoliyatini rivojlantirish, malakali mutaxassislar tayyorlash, raqamlashtirish jarayonlarini jadallashtirish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish kabi vazifalar o‘z dolzarbligini saqlab qolmoqda. Ushbu vazifalarning izchil amalga oshirilishi mamlakatning boy tarixiy-madaniy merosini ishonchli muhofaza qilish, uning ilmiy va madaniy salohiyatini oshirish hamda kelajak avlodlarga yetkazishning muhim omili bo‘lib xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar. O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan so‘ng tarixiy-madaniy merosni asrash va muzeylar faoliyatini rivojlantirish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biriga aylandi. 1991-2025-yillar davomida muzey ashyolarini konservatsiya qilish, ta’mirlash va saqlash tizimini takomillashtirish borasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi. Mazkur jarayon natijasida muzey fondlarini hisobga olish, saqlash va restavratsiya qilishning huquqiy, tashkiliy hamda ilmiy asoslari mustahkamlandi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, mustaqillik yillarida muzeylar faoliyatini modernizatsiya qilish, fondlarni zamonaviy talablar asosida saqlash, ilmiy-restavratsion laboratoriyalar faoliyatini rivojlantirish hamda xalqaro tajribalarni joriy etish borasida muhim yutuqlarga erishildi. Muzey ashyolarini konservatsiya qilishda preventiv konservatsiya tamoyillarining qo‘llanilishi, mikroiqlim nazoratining yo‘lga qo‘yilishi, zamonaviy diagnostika usullaridan foydalanish va raqamlashtirish jarayonlarining rivojlanishi eksponatlarning uzoq muddat saqlanishini ta’minlashga xizmat qildi.

Shuningdek, tarixiy qo‘lyozmalar, arxeologik topilmalar, amaliy san’at namunalari, tasviriy san’at asarlari va boshqa noyob eksponatlarni restavratsiya qilish bo‘yicha amalga

oshirilgan ishlar O‘zbekistonning boy madaniy merosini saqlab qolishda muhim ahamiyat kasb etdi. Muzeylar nafaqat tarixiy buyumlarni saqlovchi muassasa, balki ilmiy-tadqiqot, ma’rifiy va madaniy markaz sifatida ham rivojlandi.

Biroq olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ayrim hududiy muzeylarning moddiy-texnik bazasi yetarli darajada rivojlanmaganligi, malakali konservator va restavrator mutaxassislar sonining cheklanganligi, zamonaviy laboratoriya uskunalariga ehtiyojning mavjudligi hamda fondlarni to‘liq raqamlashtirish jarayonining yakunlanmaganligi kabi muammolar saqlanib qolmoqda . Shu bois mazkur sohani yanada takomillashtirish bo‘yicha tizimli choralar ko‘rish zarur.

Umuman olganda, muzey ashyolarini konservatsiya qilish, ta’mirlash va saqlash tizimini rivojlantirish madaniy merosni muhofaza qilish, tarixiy xotirani asrash, milliy o‘zlikni mustahkamlash hamda jamiyat ma’naviy taraqqiyotini ta’minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Shu jihatdan muzey fondlarining xavfsizligini ta’minlash va ularni kelajak avlodlarga butun holatda yetkazish strategik ahamiyatga ega vazifadir.

Ilmiy tomondan o‘rganishlar davomida materiallar va tahlillar asosida quyidagi takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq deb hisoblanadi:

- Muzey fondlarini saqlash infratuzilmasini modernizatsiya qilish, barcha muzeylarda xalqaro standartlarga mos mikroiqlim nazorati tizimlarini joriy etish va fond xonalarini zamonaviy saqlash uskunalari bilan jihozlash.

- Konservatsiya va restavratsiya bo‘yicha milliy ilmiy markaz faoliyatini yanada rivojlantirish, zamonaviy laboratoriyalar tashkil etish hamda ilmiy tadqiqotlar ko‘lamini kengaytirish.

- Oliy ta’lim muassasalarida konservatsiya va restavratsiya yo‘nalishlari bo‘yicha mutaxassislar tayyorlash tizimini takomillashtirish, amaliyotga yo‘naltirilgan o‘quv dasturlarini keng joriy etish.

- Muzey fondlarini to‘liq raqamlashtirish va yagona elektron ma’lumotlar bazasini yaratish, eksponatlarning ilmiy tavsifi, saqlanish holati va restavratsiya tarixini elektron shaklda yuritish.

- Noyob eksponatlarning 3D modellari va raqamli nusxalarini yaratish, bu orqali ularni ilmiy tadqiqotlar va ta’lim jarayonlarida keng qo‘llash imkoniyatlarini kengaytirish.

- Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish, yetakchi xorijiy muzeylar va restavratsiya markazlari bilan qo‘shma loyihalar, stajirovkalar va malaka oshirish dasturlarini amalga oshirish.

- Preventiv konservatsiya tamoyillarini barcha muzeylarda keng joriy etish, eksponatlarning yemirilishiga olib keluvchi omillarni muntazam monitoring qilish tizimini yaratish.

- Muzey ashyolarini favqulodda vaziyatlardan himoya qilish bo‘yicha maxsus dasturlar ishlab chiqish, yong‘in, suv toshqini va boshqa xavf omillariga qarshi zamonaviy xavfsizlik choralarini kuchaytirish.

- Madaniy merosni asrash bo‘yicha jamoatchilik ongini yuksaltirish, muzeylar bilan hamkorlikda ma’rifiy loyihalar, ko‘rgazmalar va targ‘ibot tadbirlarini kengaytirish.

- Sun’iy intellekt va innovatsion texnologiyalarni konservatsiya amaliyotiga tatbiq etish, eksponatlarning texnik holatini monitoring qilish va restavratsiya jarayonlarini ilmiy asosda rejalashtirish imkoniyatlarini kengaytirish.

Shunday qilib, mazkur takliflarning amaliyotga tatbiq etilishi O‘zbekistonda muzey ashyolarini konservatsiya qilish, ta’mirlash va saqlash tizimini yanada takomillashtirish, madaniy merosni ishonchli muhofaza qilish hamda uning ilmiy va ma’naviy salohiyatidan samarali foydalanishga xizmat qiladi. Bu esa o‘z navbatida jamiyat taraqqiyoti, tarixiy xotirani saqlash va milliy qadriyatlarni kelajak avlodlarga yetkazishning muhim omili bo‘lib qoladi .

References

1. O‘zbekiston Respublikasining “Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to‘g‘risida”gi Qonuni. 30-avgust 2001-yil.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Muzeylar to‘g‘risida”gi Qonuni. 12-sentyabr 2008-yil.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining muzeylar faoliyatini takomillashtirish va muzey fondlarini saqlashga oid qarorlari. - Toshkent, 1998-2024.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining madaniyat va san’at hamda muzeylar faoliyatini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari. - Toshkent, 2017-2025.
5. UNESCO. Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. Paris, 1972.
6. UNESCO. Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. Paris, 2023.
7. International Council of Museums. ICOM Code of Ethics for Museums. Paris, 2017.
8. International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property. Preventive Conservation: Reducing Risks to Collections. Rome, 2018.
9. Caple Chris. Conservation Skills: Judgement, Method and Decision Making. London: Routledge, 2011.
10. Ashley-Smith Jonathan. Risk Assessment for Object Conservation. Oxford: Butterworth-Heinemann, 1999.
11. Cronyn Jeanne M.. The Elements of Archaeological Conservation. London: Routledge, 2003.
12. Sease Catherine. A Conservation Manual for the Field Archaeologist. Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press, 1994.
13. Staniforth Sarah. Historical Perspectives on Preventive Conservation. Los Angeles: Getty Conservation Institute, 2013.
14. Getty Conservation Institute. Museum Collections Care and Conservation. Los Angeles, 2019.
15. International Council of Museums Committee for Conservation. Triennial Meeting Preprints. Various Issues. 2014-2023.
16. O‘zbekiston tarixi davlat muzeyi ilmiy to‘plamlari. - Toshkent, 2010-2024.
17. O‘zbekiston davlat san’at muzeyi ilmiy kataloglari va fond materiallari. - Toshkent, 2015-2024.
18. O‘zbekiston Respublikasi Madaniy meros agentligi hisobotlari. - Toshkent, 2019-2025.
19. “Moziydan sado” ilmiy-amaliy jurnali. 2010-2025-yillar sonlari.
20. “O‘zbekiston tarixi” ilmiy jurnali. 2010-2025-yillar sonlari.
21. “Madaniy meros” ilmiy-amaliy jurnali. 2018-2025-yillar sonlari.
22. O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi huzuridagi tarix, arxeologiya va san’atshunoslik institutlari nashrlari. - Toshkent, 1991-2025.